

Meid peetakse meeles

Foto: Heidi Tooming

Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit ja Eesti Üliõpilaskondade Liit kutsusid vabadust väärtustavaid noori 25. märtsil kell 18 Tallinna Vabaduse väljakule, et mälestada 1949. aasta märtsiküüditamise ohvreid. "Tänavu katsume pikalt kaalutud mõtte teoks teha. Hea oleks, kui ühes linnarahvaga suudaksime süüdata nii palju vabaduse sädemeid, et tekiks kindlustunne selles osas, et küüditamise koledusi kunagi uuesti üle elada ei tule," ütles Eesti Õpilasesinduste Liidu esimees.

Tookord küüditati üle kahekümne tuhande inimese, nüüd süttis ka küünlaid üle kahekümne tuhande. Küünla-leekides Vabaduse väljak oli sügavalt hinge minev pilt.

Südamlik tänu küünalde süütamise eestvedajatele, kõigile noortele ja vanematele, kes küünlaid läitsid. Neist leekidest sai toitu kindlustunne, et mälestus kestab, et aated ei kao...

Ühinegem Anna Haavaga tema viimases luuletuses "Palve Taevaisale oma rahva eest" väljendatud soovis

*Et kindlaks jääks eestlane isade maal,
Et üks oleks usk ja keel ja meel,
Et vend annaks vennale armus kätt,
Et juurduks ausus ja mehine meel,
Et kui mina kord jälle põrmuks saan
Mu rahvast siis kaitseks su jumalik arm.*

Märtsiküüditamise ohvreid mälestades

Tallinnas koguneti tänavu esmakordselt Vabaduse väljakul Vabadussõja võidusamba juures.

Palve pidas Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku peapiiskop Andres Põder. Kõnedega esinesid ja pärji asetasiid Eesti vahariigi president Toomas Hendrik Ilves, Riigikogu esimees Ene Ergma, Tallinna abilinnapea Jüri Pihl, haridusminister Tõnis Lukas, Memento Tallinna Ühenduse esimees Leo Õispuu, Kaitseväge ja Kaitseliidu esindajad ja teised, laulis Meestelaulu Seltsi meeskoor.

Tartus algas mälestuspäev Pauluse kirikus, kus praost Joel Luhamets mälestusteenistuse väga südamlikult läbi viis. Seejärel liiguti lippude, pärgade ja lilledega "Rukkilille" juurde, kus esinesid sõnavõtudega ja asetasiid pärja Eesti Memento Liidu juhatuse esimees Enn Tarto, Tartu Linnavolikogu esimees Aadu Must, Tartu Maavalitsuse ja kaitseväge esindajad ning teised. Paljud kohalolijad asetasiid pisarsilmil mälestusmärgile leinakimpe ja süütasid küünlaid sõna võtmata.

Fotod:
Ainu Purje
Heidi Tooming
Tartu Memento fotokogu

Memento Tallinna Ühenduse esimehe Leo Õispuu kõne

25. märtsil 2010

Lugupeetavad Eesti Vabariigi president härra Toomas Hendrik Ilves, EELK peapiiskop härra Andres Pöder, Riigikogu esimees proua Ene Ergma, Riigikogu ja Valitsuse liikmed, Tallinna abilinnapea härra Jüri Pihl, erakondade ja Tallinna Linnavalitsuse esindajad! Daamid ja härrad! Kallid saatusekaaslased!

Lubage mul Memento tegutsevate organisatsioonide nimel avaldada kaastunnet neile, kes rängalt kannatasid seoses massiküüditamisega, mis algas 1949. aasta 25. märtsi varahommikul. Eesti, Läti ja Leedu rahvaste jaoks on 1949. aasta märtsiküüditamine oma traagilisuse poolest sündmuseks, mis jääb igavesti meie ajalukku.

Jossif Stalin ja tema kuritegelike käskude täitjad olid 1949. aastaks veendunud selles, et Stalini-Roosevlti-Churchilli lepped (SRCL), mis kooskõlastati Teheranis, Jaltas ja Potsdamis 1943.-1945. aastatel, võimaldavad nüüd tegutseda. Moskvale sai selgeks, et Lääneliitlased ei kavatse nõuda 14.08.1941 ja 24.09.1941 kooskõlastatud Atlandi harta täitmist ega sekku repressioonide läbiviimisesse.

Ootuspäraselt järgnes 1949. aasta suurküüditamine ehk sõjaväestatud operatsioon "Murdlaine" ("Priboi"). Operatsiooni valmistasid ette ja juhtisid mitukümmend kindralit ja tuntud kõrgemad NSV Liidu parteijuhid (vt Memento R4, lk 37-42, 79-82 jne). Suurküüditamine NSV Liidu uusvallutatud territooriumitel Soome lahest Musta mereni oli välksõda okupeeritud rahvaste vastu.

Märtsiküüditamine on genotsiid – inimsusevastane aegumatu kuritegu, mille otseseid süüdlasi-teostajaid, küüditamise läbiviijaid oli rohkem kui vagunitega Venemaale ära viidud inimesi. Inimsusevastaste kuritegude uurimise spetsialistide pikaajalise töö tulemusena on meil kaks rahvusvaheliselt – Euroopa Inimõiguste Kohtu tasemel – tunnustatud süüdimõistmise pretsedenti. 1949. aasta küüditamise eest on süüdimõistetuid 8 ning kolm kaebealust on süüdi mõistetud metsavendade tapmises. Suletud ja käsilolevaid kohtutoimikuid on paar-

kümmend. Süüdimõistmised kriminaalprotsesside kaudu katkevad pärast kohtualuste surma või ei saanud neid surma tõttu üldse alustada. Tegeleme Eestis mõne teisejärgulise üksikisiku süüdimõistmisega, kuid laiemas ulatuses okupeeritud rahvaste vastasest välksõjast (operatsioonist "Priboi") ei räägitagi. Samas teame, et KGB ja sõjavägi jagasid kuritegelike käskude täitjatele küüditamise eest lahinguordeneid (Memento R4 lk 57). Juhul, kui genotsiidi teostajate karistamiseks ei koostata uusi seadusi, siis kriminaalprotsessid lõpevad ligi kümne teisejärgulise isiku süüdimõistmisega ning ülejäänud toimikute menetlemine katkestatakse asjaosaliste surma tõttu.

Juba pool sajandit painab iga represseeritud mäluhetk, kui relvastatud mehed koju tungisid ja pere normaalse elu lõpetasid. Kes need isikud olid? Kes neid saatis ja mis õigusega? Mispärast ei tohi me juba pool sajandit nende nimed ilma kohtuotsuseta avalikustada, kuna kohtulik süüdimõistmine puudub? Tulemus on ajaloo varjamine. Represseeritud vajavad mitte ainult mõningaid süüdimõistvaid otsuseid ja mitte ainult märtsiküüditajate kohta, vaid kõigi

inimsusevastaste kuritegude teostajate allikaviidetega nimekirjaraamatuid – niinimetatud punaseid raamatuid. Tapmisi, küüditamist ja vangistamist teostanud isikute nimekirjaraamatutesse kuulusid partei- ja julgeolekuorganite vastavad isikud nii NSV Liidu, ENSV kui maakondlikul tasandil. Samuti operatiivgruppide liikmed.

1949. aasta 25.-29. märtsil pandi Eestis trellitatud loomavagunitesse 21428 inimest. Need inimesed viidi Siberisse – Novosibirski, Omski ja Irkutski oblastite ning Krasnojarski krai looduslikult karmimatesse paikadesse igaveseks ajaks sundasumisele. Naisi oli nende hulgas 62,6% ning lapsi kodust lahkumise vanusega 17 ja nooremad 32%. Mõne aasta jooksul lisandus sundasumispaikadesse ligi 400 vanglast vabanenud pereliiget ning vähemalt 589 represseerituna sündinud last. Küüditamispäevadel 25.-29. märtsil 1949 varjus küüditajate eest 10331 inimest, muutudes valdavalt koduta tagaotsitavateks ehk nn mitteküüditatud isikuteks. Seega 1949. aasta märtsiküüditamisega represseriiti ehk määrati küüditamisele kokku 32748 inimest. Kõik need inimesed on registreeritud KGB poolt ja nende kohta (ka mitteküüditatuile) on koostatud ja ametlikult kinnitatud küüditamisele määratud perekonna või üksikisiku toimikud. Nende 32748 inimese isikukirjed on Memento nimekirjaraamatutes R4 ja R5.

Vabadussõda ja represseeritud. Represseeritute organisatsioonid Eesti Memento Liit, Endiste Poliitvangide Liit, Soome Sõjaveteranide Eesti Ühing ja Eesti Vabadusvõitlejate Liit esindavad inimesi, kes on otseselt seotud meie ees seisva Vabadussõja võidusambaga ehk laiemas tähenduses vabaduse ausambaga. Loetletud organisatsioonid asutasid Sihtasutuse Vabaduse Monument ja kuuluvad selle nõukogusse. Sihtasutuse juhatajaks on Aivar Reivik. Nimetatud sihtasutus ühendab Eesti iseseisvuse ja vabaduse eest võidelnuid ning taotles aktiivselt Vabadussõja võidusamba ehk vabaduse ausamba rajamist alates 2002. aastast ning juba varemgi.

Kes on represseeritud? Aastatel

1940–1990 okupatsioonivõimu poolt küüditatute, vangistatute ja tapetute hulka kuuluvad esialgse analüüsi tulemusena: 3752 Vabadussõjas osalenud isikut, 7230 metsavenda, 18034 Omakaitse võitlejat, 4368 kaitseliitlast, 154 naiskodukaitse liiget, 3820 politseiniku ja konstaablit, kokku 529 Eesti Vabariigi kindralit, koloneli, majorit, kaptenit ja leitnanti, 1052 Isamaaliidu liiget, 188 Kotkaristi ja 44 Valgetähe kavaleri, 2 vene skauti ja 133 piirivalvurit. Represseeritute hulka kuulub ka palju valgekaartlasi, kes meid Vabadussõjas abistasid ning seejärel Eestisse elama jäid. Need andmed kogusime 39306 päringu abil. KGB seaduste kohaselt kuulusid mahalastud või arreteeritud isiku juurde täiendavalt nende repressseeritud pereliikmed. Seega tuleb paljudele ülal loetletud isikutele lisada veel repressseeritud abikaasa ja keskmiselt 2-3 last. Jõustruktuuride mehed ja naised pluss perekonnad moodustavad kokku ligi 70% Eesti repressseeritute. Vangilaagrid ja sundasumispaigad olid kõigile kinnipeetud eestlastele isamaalise kasvatuses ülikoolid.

Vabadussõja võidusambaga austame ja tunnustame ka neid ligi 70 000 eestlast, kes võitlesid küll saksa mundris, kuid vabaduse ja iseseisva Eesti nimel. Paljud neist viidi Siberi vangilaagritesse ning on seega repressseeritute hulgas. Nende andmeid töödeldakse Memento ERRB-s.

1918.-1920. aastate Vabadussõjas võitles ligi 100 000 inimest; Eesti kaotas 6275 meest ja naist. Niimetatud Vabadussõda otseselt algas uuesti 1940. aastal ning kestis 1991. aastani. 1940-1991 aastate teine vabadussõda iseseisva Eesti eest oli pikema kestusega, suurema osalejate arvuga ja ohvriterohkem kui esimene vabadussõda. Seekord meie vaenlane ei võidelnud mitte ainult relvastatud meestega, vaid ka naiste, laste ja raudkadega, kellel ei olnud relvi.

Aga lõppeks tahaksin öelda: meie Siberi-perioodi suurim unistus on täitunud – Eesti on vaba ja vaatab kindlalt tulevikku! Täna valitsust, kõiki isikuid ja institutsioone, kes osalesid Vabadussõja võidusambajamisel. Täna tähelepanu eest!

Enn Tarto kõne Tartus mälestusmärgi “Rukkilill” juures

Austatud märtsiküüditamise ohvrid ja leinajad, kõik okupantide repressiivpoliitika ohvrid! Mälestame leinaseisakuga kõiki ohvreid, Eesti vabaduse eest langenuid ning kõiki meie inimesi, kes on meie keskelt lahkunud haiguste või vanaduse tõttu!

1940. aastal Eesti Vabariik okupeeriti ja annekteeriti NSV Liidu poolt.

Kohe algasid hirmutamised, röövimised, arreteerimised ja küüditamised. Esimene massiküüditamine viidi läbi 14. juunil 1941, eesmärgiks oli hävitada Eesti eliiti. Küüditati umbes 10 tuhat inimest. Mehed eraldati peredest, enamik neist hukkus. Üldse hukkusid umbes pooled 1940. aasta küüditatutest.

25. märtsil 1949 märtsiküüditamise käigus saadeti Eestist Venemaale üle 20 tuhande inimese, nendest 70% naised, lapsed ja vanurid.

See on okupantide ja nende kohalike käsilaste aegumatu inimsusevastane kuritegu. Moskva timukad, nende käsilased Eestis ja mujal maailmas põhjendavad N. Liidu repressioone Eestis 1940.-1941. aastal II maailmasõjaga. 1949. aastal oli NSV Liit II maailmasõja võitnud. Sõja kaotajad (Saksamaa, Soome jt) maksid kontributsiooni. Saksa sõjavangid olid töötanud sõjakahjustuste likvideerimisel, tasuta tööjõuna kasutati poliitvangi. Kaubavaetus maailmaga toimus. Nikkel, vask ja muud kaubad läksid Läände.

Ettevalmistused küüditamiseks algasid ammu. 12. märtsist 1949 on NSV Liidu siseministri käskkiri nr. 00225 “Kulakute ja nende perede, bandiitide ja natsionalistide perede väljasaatmisest Leedu, Läti ja Eesti territooriumilt.” Sellele järgnes juba 14. märtsil 1949 ENSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 014 Moskva korralduste praktiliseks elluviimiseks.

Miks kõike seda tehti?

Eelkõige muidugi kommunismiehitajate klassiviha tõttu – vastaseid tuleb hävitada perekonniti.

Teiseks – sooviti avaldada survet

metsavendadele.

Kolmandaks oli vaja hirmutada rahvast, et läbi viia sundkollektiviseerimine. Kui 1948.a. lõpus oli Eestis 455 kolhoosi, siis 1. 05. 1949 oli neid juba 2905.

Neljandaks oli vaja alustada protsessi, et muuta eestlased vähemusrahvaks oma ajaloolisel kodumaal.

Austatud kohalolijad!

Täna leiname ka 27. märtsil 1944 punakotkaste poolt Tartu pommitamisel hukkunuid. Täna leiname 27. märtsil 1981 Vologda repressiivasutuses hukkunud vabadusvõitlejat Jüri Kukke.

Lugupeetud tänasest üritusest osavõtjad!

21 aastat tagasi asutati Memento Liit (siis oli tal küll veidi teistsugune nimi). Asutati kohalikud Memento organisatsioonid. Tartu Memento osales aktiivselt Eesti Vabariigi taastamisel koos muinsuskaitse, kaitseliidu jt. rahvaalgatuslike ühendustega ning aktiivsete inimestega.

Nüüd on tõusnud jällegi päevakorda tähistada Moskvas 9. maid, Punaarmee võidupäeva II maailmasõjas, justkui II maailmasõja lõppu Euroopas. Tartu Memento jaoks Eesti okupeeriti ja annekteeriti NSV Liidu poolt 1940. a. Vene Föderatsioon pole seda tunnistanud ega vabandanud. Eesti Vabariik kui riik ei osalenud II maailmasõjas.

Vaatame veel kord mälestusmärki “Rukkilill”. Siin on metalli raiutud arvad 17. juuni 1940 – 31. august 1994.

1994. aasta 31. augustil lõppes meie arvates II maailmasõda Eesti jaoks. Siis lahkusid N. Liidu õigusjärglase Vene Föderatsiooni ametlikud väed Eestist. Eestisse jäid küll tuhanded argipäeviti erariides eru- ja reservväelased. Eesti idapiir on ENSV piir ja on muidki lahendamata probleeme.

1945. aastal levis rahva seas luulesalm: “Meid röövel päästis röövli käest, kes meid päästaks röövli käest?”

Eesti rahva lakkamatu vastupanu ja vabadusvõitlus päästis meid röövli käest. Me peame pingutama, et mineviku õudused ei korduks.

1949. aasta 25. märtsi repressioonid olid sõjategevus Eesti Vabariigi kodanike vastu!

MUST JUUNI

Mart Laar

Eesti ajaloos on arvukalt süngeid tähtpäevi. 1940. aasta 17. juuni on neist kahtlematult üks süngemaid – said ju just sellest päevast ehk Eesti Vabariigi okupeerimisest alguse mitmed teised sünged tähtpäevad, nagu kasvõi 1941. aasta juuniküüditamine.

Nii nagu igal teisel sündmusel ajaloos, oli sellelgi oma eellugu. Rääkida võiks nii Molotov-Ribbentropi pakti salaprotokollidest kui 1939. aasta septembri saatuslikust otsusest võõras vägi vastupanuta maale lasta. Küsimus, kas midagi oleks võinud minna teisiti, jääbki meid ilmselt igaveseks vaevama. Ajalugu paraku oleksid ei tunnista ning nii oli 1940. aasta juunis toimunu tegelikult igati loogiline ning etteaimatav.

Sest kuigi Eesti üritas vältida konflikte ja arusaamatusi kahe lepingu-pole vahel, ei kavatsenud Nõukogude Liit seda lepingut täita. Millal Eesti täielikuks okupeerimiseks lõplik otsus langetati, seda pole Vene arhiivid veel välja andnud. Kuskil 1940. aasta kevaldel seda ilmselt tehti, mil Balti riikide suunas hakkasid Moskvas korraga puhuma jäised tuuled. Nõukogude kindralstaap töötas välja salajase plaani Balti riikide, sealhulgas Eesti täielikuks okupeerimiseks. 9. juuni 1940. aasta direktiiviga nr. 02622 anti ettevalmistustele Eesti ründamiseks konkreetne käik. Eesti blokeeriti maalt, merelt ja õhust. Tallinnast Helsingi lendav reisilennuk „Kaleva” tulistati 14. juunil 1940 nõukogude lennukite poolt alla, selle reisijad hukkusid. Tegemist oli ränga kuriteoga, millest nõukogude pool siiani rääkida ei taha. Hukunute hulk oleks võinud olla suuremgi, kuna teisel rünnatud lennukil õnnestus vaid napilt surmast pääseda.

14. juunil 1940 esitas Nõukogude Liit ultimaatumi Leedu Vabariigile ja okupeeris selle, lõigates läbi Eesti ja Läti maismaaühenduse Läänega.

16. juunil 1940 esitati analoogne ultimaatum Eesti Vabariigile, nõudes Eesti piiridele koondatud 100 000 punaväelase lubamist Eestisse ning nõukogude-meelse valitsuse moodustamist. Eesti valitsus luges sõjalist vastupanu antud olukorras lootusetuks ning nõustus esitatud tingimustega. Nõukogude väed alustasid sissemarssi Eestisse aga juba enne Eesti valitsuse vastuse saabumist. Eestisse toodud nõukogude vägede hulk küündis nüüd koos baasides asuvate vägedega 115 000 meheni, kes võtsid enda kontrolli alla lennuväljad, sadamad, raudteejaamad, postkontorid ja omavalitsused. Seega oli 17. juunist 1940 alates Eesti Vabariik täielikult okupeeritud ja kaotanud iseseisva riigi tunnused. Tallinna saabus Nõukogude valitsuse erivolinik Andrei Ždanov, kelle näpunäidete kohaselt asuti Nõukogude saatkonnas kokku seadma uut Eesti valitsust. Ždanov andis nõukogude luure agendile Maksim Undile korralduse organiseerida 21. juunil Tallinnas ning mujal Eestis nn. „tööraha meelevaldused”, mis pidid maskeerima Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt. 21. juunil liikusid osalt nõukogude baasidest tsiviilriietes kohale toodud nõukogude kodanikest koosnevad „meelevaldajad” Punarmee soomusmasinate ja relvastatud punaväelaste saatel algul Toompeale ja seejärel Kadrioru presidendi lossi juurde, nõudes „uue valitsuse” ametisse seadmist. Kuna meelevaldajatega liitus ka kriminaalset elementi, asusid nad nõukogude sõjaväeüksuste toel võimu üle võtma,

h e i s a t e s

muuseas Pika Hermannini torni punalipu. Raua tänava koolimajas puhkes relvastatud „meelevaldajate” ja eesti kaitseväelaste vahel tulevahetus. See ei sobinud Ždanovi plaanidega, kes andis korralduse „korralgedus” lõpetada.

Ametisse astunud J. Vares-Barbaruse nukuvalitsusele andis Ždanov korralduse lükata ümber kõik kuuldused Eesti liitmisest Nõukogude Liiduga, üritades nõrgestada sel kombel rahva vastupanu okupatsioonile ning anda Eesti liitmisele Nõukogude Liiduga seaduslik ilme. Ždanovi juhtnõõride järgi lavastati 14.-15. juulil 1940 uue Riigivolikogu valimised. Sellel üles seatud nõukogudemeelsete kandidaatide programmi kooskõlastati Moskvas, selles polnud sõnakestki Eesti liitmisest Nõukogude Liiduga. Üllatuseks Ždanovile üritasid ka rahvuslikud jõud valimistest osa võtta, seades ametlike kandidaatide kõrvale vastaskandidaadid. Tegemist oli julge sammuga, seda enam, et nõukogude julgeolekuorganid alustasid Eestis tegevust juba enne selle ametlikku liitmist Nõukogude Liiduga ehk juba okupeerimise käigus. Ainuüksi 1940. aasta juunis vahistati poliitilistel põhjustel Eestis 28 inimest, juulis 121, siit edasi arreteeritute arv aina kasvas. 17. juulil 1940. aastal saadeti koos abikaasaga Pensasse asumisele Eesti kaitsevõime viimane ülemjuhataja kindral J. Laidoner. 30. juulil 1940 saadeti koos perekonnaga Ufaasse asumisele Eesti Vabariigi president K. Päts. Kõik see tegi vastaskandidaatide aktsioonis osalenud tuhandetele inimestele selgeks, mis neid selle eest ees võib oodata.

Seda lendlehte jagati vabrikutes 21. juuni hommikul.

S e l t s i m e h e d !
Täna ilmuvad kõik Tallinna töölised tänavale, et nõuda praeguse valitsuse lahkumist ja selle asendamist uuega!
Kõik vabrikud seisavad.
Politsei meid ei takista.
Ilmume kohe kõik Vabadusväljakule.
Esitame oma nõudmised ja nõuame nende elluviimist:
1. Maha praeguse sõjaprovokatorite valitsus.
2. Nõuame valitsuse loomist, kes ausalt täidab Nõukogude Liidu sõlmitud pakti.
3. Nõuame töötavale rahvale tööd, leiba ja vabadust.
1. Riigivolikogu töötava rahva
2. Tallinna, Tartu, Narva, Pärna, Kunda, Ihalmarina, Sindi, Viljandi ja omavalitsuste töölised rühmad.
3. Üleriiklik Kutsuühingute Keskliit (ülevalitud ametiühingute poolt)
4. Metallitöölised Liit.
5. Ehitustöölised Liit.
6. Puutöölised Liit.
7. Keemiatöölised Liit.
8. Toidu- ja Maitseainete Liit.
9. Merameeste Üleriiklik Liit.
10. Trükitöölised Liit.
11. Eesti Töölised Liit.

Paljud vastaskandidaatide aktsioonis osalejad maksidki selle eest eluga.

1940. aasta suvel ei tundunud sedalaadi protestist aga suuremat kasu olevat. Nõukogude okupatsioonivõimude korraldusel kõrvaldas Vares nukuvalitsus vastaskandidaadid valimisnimekirjadest. Ometi osutas just nende julgete meeste ja naiste tegevus, et kõigil järgneval pole rahva tahtega vähematki pistmist. Paljuski osutus just see aga põhjuseks, miks juhtivad lääneriigid Eesti okupeerimist ja annekteerimist tunnustama ei asunud. Demokraatlike õiguste ja vabaduste massilise rikkumise ning valimistulemuste võltsimise õhkkonnas toimunud valimiste tulemusel kokku tulnud Riigivolikogu võttis Ždanovi ettekirjutiste kohaselt vastu otsuse kuulutada Eesti nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks ning paluda see vastu võtta Nõukogude Liidu koosseisu. Analoogselt toimusid sündmused ka Lätis ja Leedus. 6. augustil 1940 vormistas Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Eesti annekteerimise ning Eestist sai ENSV nimeline liiduvabariik Nõukogude Liidu koosseisus.

Raske on tagantjärele arvata, mida

võisid küll tunda need oma riigi reetnud ja hävitanud tegelased, kes koos teistega sel päeval Moskvast juubeldasid. Ühest hinnangut neile on raske anda. Osad neist olid lihtsalt võõra võimu agendid, teised võimuahned karjeristid, kes nägid oma võimalust avanemas. Osad läksid toimuvaga lihtsalt kaasa hirmust, varjades seda juttudega "ajaloolisest paratamatusest". Kindlasti oli aga ka neid, kes Eesti Vabariigis suuremal või vähemal määral pettununa uskusid vähemalt esimeste nädalate jooksul siiralt, et nad hakkavadki paremat ja õiglasemat Eestit ehitama. Sedalaadi tegelaste hingeelu on analüüsinud Mika Waltari oma ülevaates Eesti okupeerimisest 1940. aastal, lisades samas, et naiivsus võib ju teatava piirini olla mõistetav, kuid päris kindlasti ei saa ta olla vabandatav.

Nõukogude okupatsiooni esimene aasta kujunes Eestile raskeks katsumuseks. Okupatsioonivõimude poolt hävitati senine majanduslik süsteem ning elukorraldus, likvideeriti tsiviilühiskond, raske surve alla sattus kõik, mis oli seotud rahvusliku eneseväljendusega. Verise terrori tulemusel kaotas Eesti aastaga suure osa oma iseseisvusest. Need olid korvamatud

kaotused. Hullel seisid aga ees. Eri-nevad tüüpi repressioonide alla langes ligi kolmandik elanikkonnast, pöörduvatult kaotas Eesti aga praktiliselt iga viiendiku kodaniku.

Mida oleks siis tänasel, peagi juba praktiliselt sama kaua kui eelmisel korral vabadust nautinud taasiseseisvunud Eestil sellest kõigest õppida? Ilmselt näiteks seda, et vabaduse vastupanuta loovutamine ei päästa ränkade kaotustest. Peamine 1940. aasta õppetund Eestile on aga lihtne – Eesti peaesmärk peab olema, et 1939-1940 enam kunagi ei kordu. Seda on Eesti ka teinud. Me ei seisa võimalike ohtude vastu üksi, nagu tollal. Eesti on Euroopa Liidu ja NATO liige. Samas oleks suurim viga seepeale käed rüppe lasta ning jääda teiste abi peale lootma. Seda ei tohi Eesti teha. Eesti peab ise kaitseks valmis olema. Õnneks on meil jätkunud mõistust ning tahtet ka majanduslikult kitsastel aegadel riigikaitse rahastamist tasemel hoida. Sellestki poleks aga abi, kui me ise poleks valmis oma vabaduse eest välja astuma. Selle tahte hoidmine ja kasvatamine on jätkuvalt Eesti tähtsaim ülesanne.

Eesti delegatsiooni liikmed, kes käisid Moskvast NSV Liiduga ühendamisvormistamas, pärjaga Punasel väljakul Lenini mausoleumi ees.

14. juuni 1941 küüditamine kui aegumatu genotsiidikuritegu.

Peep Varju,
üks Siberis
ellujäänutest

Alguse eesti rahva hävitamiseks pani käima Nõukogude okupatsioon 17. juunist 1940.

Keegi okupante Eestisse ei kutsunud, nagu Nõukogude propaganda väitel olevat sündinud Varssavi pakti sõbralike armeede abiga 1968. aastal Tšehhoslovakkia okupeerimisel.

28 aastaga olid kommunistlikud maailmavalitsejateks ihalejad lihtsalt täiustanud uute variantidega oma arsenalit rahvaste alistamiseks ja petmiseks. 1941. a. juunikuu massilise vägivalla lahtipäästmise alusdokumendiks oli 14. mai 1941 ülisalajane kompartei Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse otsus kolme Balti riigi rahvusliku eliidi hävitamiseks. Venemaal oma rahva osas oli see hävitustöö alates võimuhaaramisest 1917. a. umbes 20 aastaga edukalt teostatud.

Eestis jõudsid okupandid napi aastaga võtta arvele 37 794 isikut, kes üldnimetuse all *kontrrevolutsiooniline element* pidid saama hävitustöö esimesteks ohvriteks. Massilise deporteerimisega Venemaale 14. juunil 1941 vägivaldselt äraviidud inimeste nimekiri näitab täpselt kätte, kelle vastu oli suunatud esimene löök.

2004. a. töö lõpetanud riiklik uurimiskomisjon ORURK fikseeris nimekirja 9267 isikuga, kes juuniküüditamise päeval 14.-17. juunil 1941 kas vahistati või sundasumisele Siberisse ja teistesse Venemaa põhjapiirkondadesse deporteeriti. Need olid valitsuse liikmete (ministrite), Riigikogu liikmete, kõrgemate riigiametnike, ohvitseride, politseiametnike ja kohtunike perekonnad. Need olid maavanemate, vallavanemate, vallasekretäride, Vabadussõjas võidelnute, ühiskondlike organisatsioonide nagu Kaitseliit, Naiskodukaitse jt aktiivsete liikmete perekonnad. Olid kooliõpetajate, arstide, juristide, inseneride, taluperemeeste, töösturite jt aktiivsemate inimeste perekonnad. Kõik eelpool

nimetatud olid andnud oma panuse demokraatliku Eesti Vabariigi loomisele ning ühiskonna arengule.

Perekonnad saadeti välja täies koosseisus, imikud kaasa arvatud ja ka lapseootel emad. Neid emailus *rahva-vaenlasi* sai kokku 46 ja ellu jäi Siberis neist 10. Massilised vangide hukkamised Venemaa vangilaagrites aastail 1941-1942 tegid sellest kommunistide operatsioonist aegumatu genotsiidikuriteo. Massilised emade, laste ja vanavanemate näljasurmad Siberi sundasumise küldes andsid kommunistide kuritegudele samuti genotsiidi klassifikatsiooni. Virumaalt pärit lastest surid Vasjugani soodes esimese kahe kuu jooksul, enne kui kohalikud komandandid suutsid meid kõiki kirja panna, vähemalt 33 last vanuses **neljast kuust** kuni kaheksanda eluaastani. Kõik need surmad olid tahtlikult planeeritud Nõukogude valitsuse eelpool nimetatud salajase dokumendiga 14. maist 1941. Midagi juhuslikku siin ei olnud, seda saame meie, tookord ime läbi ellujäänud, täna kindlalt tunnistada. Ometi leidub ikka veel kurjategijatest Stalini valitsuse kaitsjaid isegi ajaloolaste seas. Nii väitis paar aastat tagasi Tartu Ülikooli ajaloolane Olaf Mertelsmann, et massiliste deporteerimistega Eestist Stalinil genotsiidiplaani ei oleval olnud! Lihtsalt elutingimused seal Venemaa küldes olevat osutunud liiga ränkadeks!

Aga need vähesed Siberis ellujäänud on täna elavad tunnistajad kommunistide kuritegudest ja lausvaledest. Kui eestlaste küüdirongid sõitsid alates 17. juunist 1941 juba Venemaa pinnal itta, siis sõitsid meile vastu läände täies lahinguvarustuses sõjaväe-ešelonid. See sündis veel enne sõja algust 22. juunil ja kinnitab vääramatult, et Stalin oli alustanud vägede koondamist kallaletungiks Saksamaale. Seda fakti on argumenteeritult kinnitanud Venemaa ametliku ajaloo kriitikud Viktor Suvorov ja Mark Solonin. Peaaegu kõik rongides olnud küüditatud mäletasid hästi sõja algust, sest saabus üldine lootus peatsele vabanemisele vangipõlvest. Kiviõlist pärit pr. **Amanda Tamverk** pani täpselt kirja virulaste küüdirongi teekonna. Tema

päevik säilis imekombel tänaseni ja sealt loeme, et meie rongi ühe pikema kahepäevase seisaku ajal sõitis läände 51 sõjaväerongi!!

14. juuni 1941 massilise küüditamise operatsiooni ohvritest jõudsid lõpptulemusena aastakümned hiljem kodumaale tagasi 4264 Eesti kodanikke. Nad oli eelnevalt üle elanud uskumatuna tunduvad kannatused. Üle 5000 genotsiidiohvri ei jõudnud enam kunagi kodumaale tagasi, sest nad puhkavad nimetutes haudades kaugel külmal maal.

Sellel päeval toimepandud massioperatsiooni ohvrite üldarv on suurim, mida eesti rahvas saab ühe päeva inimkaotustena fikseerida. Just seepärast ongi 14. juuni Eesti Vabariigis riiklik leinapäev. Me mälestame leinapäeval kõiki saatuse- ja võitluskaaslasid, kes andsid elu vaba Eesti eest!

INIMESTERÖÖV

14. juunil küüditatuile

Taas loed kui kurba muinasjuttu,
ei mille painest lahti saa –
veel kuuled õnnetute nuttu
ja pisaraist on röske maa ...

Õo kerge hämarusekatte
all toimus inimesterööv,
kuid roimarite surmapatte
ei varjand südasaue õo.

Pilk põgusana ajalukku
jääb peatuma ja sa loed:
vaid julma hävitust ja hukku
Toond meile ilged stepisoed ...

Ent Eesti elab siiski visalt,
on kuigi süda kaheks kist!
Laps ema süles, õpi isalt
ürgvaenu julget vihkamist!

Artur Pihlapuu

“Võrumaa Teataja”
17.06.1943

Jüri Kuke (1. mai 1940 Pärnu - 27. märts 1981 Vologda repressiivasutus) mälestuseks pühendatud Langenud Vabadusvõitleja Päeva XIV aulakonverents. Tartu Ülikooli aula, 28. märts 2010

Enn Tarto sõnavõtt “Kollaboratsiooni mõju tänapäeva Eestis.”

“Austatud professor Kristjan Haller, lugupeetud konverentsist osavõtjad, daamid ja härrad!

Minu poolt kaastunne ja mälestus kõigile Eesti Vabariigi iseseisvusvõitluses langenutele, märtsiküüditamise ohvritele, kõigile punaokupantide terroriohvritele! Täna konverentsi korraldajaid!

Kollaboratsiooni mõju tänapäeva Eestis avaldub kõikides elu valdkondades: rahvastiku etniline koosseis, majandus, poliitika, kultuur jne.

Et mitte minna üldsõnaliselt, käsitlen ühte kitsamat ala – kollaboratsiooni mõju lähiajaloo mõtestamisele, käsitlemisele, kirjutamisele ja õpetamisele tänapäeva Eestis.

Kõigepealt minu ja Tartu Memento tänuavaldus noortele, kes 25. märtsil asetasiid Tallinnas Võidusamba juurde üle 20 tuhande küünla. Paljud Tartu represseeritud vaatasid televiisorist seda pilti ja nutsid: “Eesti elab! Kõik pole veel kadunud! Osa noori mõistab ja mäletab meid!”

Meil Tartus on eriti raske, sest osa noori ülistab nii juuni- kui märtsiküüditamise läbiviijat Kaarel Irdi. Ird ülbitses ja mõnitas küüditatudid veel 1960.-1961. aasta talvel. Olen selle otsene tunnistaja. Suure vaevaga õnnestus Tartu Mementol ära hoida monumendi püstitamine aegumatutes inimsusevastastes kuritegudes osavõtnule.

Ma palun tungivalt, et mälestuskeskus HEREDITAS avaldaks tunnustust noortele, eelkõige härra Tanel Tsirgule! Teine palve mälestuskeskus Hereditasele on, et mälestuskeskus taotleks veel kord EV prokuratuurilt ja kaitsepolitseiilt kriminaalaja algatamist Jüri Kuke surmasjaolude selgitamiseks.

Jüri Kuke tapiteekonda saatmine oli aegumatu inimsusevastane kuritegu. Vastavalt tookord kehtinud okupantide seadustele Jüri Kukk ei kuulunud ENSV-st väljasaatmisele, sest ta oli süüdi mõistetud ENSV kriminaalkoodeksi §194` alusel. Näiteks Mart Niklus ja Enn Tarto, kes olid süüdi mõistetud ENSV Krk §68 lg.2 alusel, kuulusid ENSV-st väljasaatmisele. Isegi tookord kehtinud õigusaktide alusel ei tohtinud haiget inimest tappa saata. Haige vangitappisaatmine on kaitsetu inimese piinamine ja seetõttu inimsusevastane kuritegu.

Jüri Kukk saadeti Tallinnast Leningradi, Leningradist Murmanskisse, Murmanskist Vologdasse, kus ta suri 27. märtsil 1981.a. Rahvusvaheliselt tun-

tud vabadusvõitlejate surmatekonnale saatmise otsustas Kompartei kõrgem juhtkond. Palun Hereditasel ühendust võtta Jüri Kuke omaaegse kaitsja advokaat Jaak Ojaga.

Austatud konverentsist osavõtjad, daamid ja härrad!

Te teate väga hästi, milline möll käib tänapäeva Eestis “mälu” umber. On isegi Eesti Mälu Instituut, mälu, mälestussarjad jne, jne.

Näitan teile raamatut, mille esikaanel on Jüri Kuke foto. See on põrandaalune väljaanne “Lisandusi mõtete ja uudiste vabale levikule Eestis”. Salajas masinkirjas trükitud väljaanded toimetati Rootsi, kus Ants Kippari eestvedamisel need ilmusid raamatutena. “Lisandustes” kirjutatakse päris palju Jüri Kukest.

Juba mõnda aega taotlen “Lisanduste” kordustrukki väljandmist. “Leedu Katoliku Kiriku Kroonikast” on ilmunud kordustrukki ja täielik tõlge inglise keelde. “Memoriaal” Moskvas tegeleb “Jooksvate sündmuste kroonika” kommenteeritud väljaande ettevalmistamisega. “Lisanduste” tõrjumises on toodud erinevaid ettekäandeid. Liiga väike hulk inimesi olevat olnud “Lisandustega” seotud.

See on täielik ja alatu vale. “Lisandustes” toodud materjalid toimetati Läände. Seal tõlgiti need paljudesse keeltesse. Välisraadiojaamade saateis jõudsid need Eestisse ja teistesse Ida-Euroopa maadesse. Neid materjale kasutasid võitluses Eesti eest väliseestlased. See oli osa Külmast sõjast.

Minu käest on nõutud “Lisanduste” originaale. Need originaalid on Riigiarhiivis süüdimõistetute kohtutoimikute juures. Seda võib kinnitada Arvo Pesti. Mõõdunud aastal helistas mulle kui Tartu Memento esimehele keegi mees-terahvas, kes väitis, et “Lisandused” ei ole akadeemiline väljaanne, kõikidel kirjatükkidel pole allkirju ja nendel polevat kirjutaja-autori omapära. Ma vastasin, et mina olin üks nendest, kes autoriomapära kõrvaldas. Kui küsisin ta nime, siis ta niiõelda viskas toru hargile.

Loomulikult on viha “Lisanduste” vastu omaaegse kollaboratsiooni mõju tänapäeva Eestis. Aga miks see viha kasvab?

Juba mitu aastat laiutab arusaam, et pärast II maailmasõda oli metsavendlus, küüditamine, kolhoosidesse minek. Aga pärast Stalini surma 1953.a. “õnn tuli kommunismiehitajate õuele”, kuue-

kümnendad aastad olid lausa kuldsed. Mingit vastupanu ja repressioone ei olnud. Rahvas jäi justkui magama ja ärkas lauldes Laulva revolutsiooni ajal.

Kellele see vale vajalik on?

Eelkõige neile, kes väidavad, et 1940. aastal mingit okupatsiooni ja anneksiooni N. Liitu polnud. Rahvas astus vabatahtlikult Nõukogude Liitu.

Paljude rahvusvahelise õiguse spetsialistide arvates on nii, et kui toimub vägivaldne liitmine võõrriigi külge, siis järgneb väga pikka aega järjekindel vastupanu eri vormides, vabadusvõitlus eesmärgiga iseseisvus taastada. Meile tutvustab neid seisukohti ajaloolane Lauri Mälksoo. Eestis nii oligi. Aga ajaloovaltsijate tellimus on, et saada veel üht punkti juurde okupatsiooni ja anneksiooni puudumise teooriale.

6. oktoobril 2007. aastal avati Tartu Ülikooli raamatukogu ees mälestusmärk akadeemik Juri Lotmanile. Endisel Tartu linnapeal proua Laine Jänesel jätkus julgust meenutada, et juba 2005. aasta märtsis tõstatas Tartu linnavolinik ja Tartu Memento esimees Enn Tarto akadeemik Juri Lotmani mälestuse jäädvustamise küsimuse. Kohe algas pealtvaatajate hulgas elav vestlus. Minust umbes 10 aastat nooremad soliidset riides proudad rääkisid umbes nii: “Ah et see Enn Tarto! See on ju selle Nikluse tuttav. Niklus olevat ju päevi ka istunud. Ju siis on ta mudajoodik!” Kaks viieliikmelist “agitbrigaadi” asusid Mart Niklust pommitama. Mingeid selgitusi nad kuulda ei võtnud. Ma vihastasin nii, et ei saanud öösel magada. Mart Niklus on alati olnud täiskarsklane. Okupatsiooni ajal tegeles ta ka lisaks kõigele muule ka karskusliikumise korraldamisega.

Hiljem kuulsin veel kahest kohast valet, justkui Mart olevat viinanina olnud. Ja siis üks minu noorem tuttav seletas mulle, et tegu olevat “kuvandi” loomisega. Kuskilt tellitud “kuvandid” olevat, et stalinijärgsed vastuhakkajad olevat olnud mudajoodikud, ilma hariduseta katlakütjad ning äärmuslikud tubukesed!

Eelmine aasta oli mulle väga raske aasta. Minu kohta lasti käiku mõiste “äärmuslane”. Mind ei lubatud välisministeeriumist isegi ühele kommunistikuritegude konverentsile. Nii mõnigi vana tuttav Tartu Ülikoolist läks Teie peale üle ja läks vastu tulles teisele poole tänavat.

See mõiste äärmuslane on siiani lahti

seletamata. Kas on äärmuslane see, kellel on äärmuslikud vaated ja äärmuslik tegevus, või on äärmuslased need, kes pikka aega seisavad rahumeelsete, õiguslike ja inimõigusi kaitsvate seisukohtade eest? Siis on ju kõik kristlased, kes käsu korras usku ei vaheta - äärmuslased.

Mind rünnati USA-s, Soomes, Saksamaal Eesti päevadel. Muidugi minu selja taga. Sel aastal on lõpuks hakanud selguma põhjus. See oli 1979. aasta 23. augustil avalikustatud märgukiri – Balti Apell – kus eitati nii Hitlerit kui Stalinit.

Teatud Idanaabri mõju all olevatel jõududel on vaja maailmale serveerida, et Eesti patrioodid on fašistid. Mina olen ajaloovaltsijatele tülikas tegelane. Ma pole võõras mundris sõdinud, olin II

maailmasõja ajal laps. Olen Balti Apelli üks koostajatest ja allakirjutajatest, ma pole natsisümbollikaga eputanud ega holokausti eitanud.

Kordan veel kord juba 20 aastat tagasi välja öeldud põhimõtteid.

Kes on vastase poolt ära ostetud – pole midagi teha, ega me üle maksta ei suuda. Kes on vastase poolt ära hirmutatud – pole ka midagi teha, ega me üle hirmutada ei suuda. Kes on vastase poolt eksiteele viidud, neile proovime mõistust pähe panna!

Austatud daamid ja härrad!

Minule on tuttav stalinijärgsete ülekuulajate taktika. Ikka oli kaks onu, hea onu ja kuri onu. Soome kurjad onud (bäkmanid), ajalookirjutajad me

lückasime tagasi, Soome head onud ja tädid on olnud aga edukad. Nad on saanud hakkama Stalini-järgse Eesti ajaloo finlandiseerimisega. Selle aja metsavendlusest räägitakse mokaotsast, õpilasvabadusvõitlusest peagu üldse mitte, avalik-õiguslikust rahumeelsest vabadusvõitlusest peagu et mitte midagi, "Lisandustest" ei midagi, Euroopa Parlamendi 13. jaanuari 1983.a otsusest ei midagi, kodanike komiteede liikumise ja Eesti Kongressist vähe.

See on Eesti ajaloo finlandiseerimine!

Hääletu alistumine on mõttetu! Ka ajaloorindel jätkub võitlus Eesti riigi ja rahva püsijäämise eest!

Täna tähelepanu eest!

Memento korraldas ja osales

20 aastat tagasi ja nüüd

2. veebruaril 1990 paigaldasid Tartu Memento, Tartu Muinsuskaitse Ühendus ja kaitseliitlased Tartus Tartu rahu majale Vanemuise tn. 35 kaks plaati (eesti ja vene keeles) mälestamiseks 70 aasta möödumist Tartu rahu lepingu sõlmimisest.

2. veebruaril 2010 avati Tartu rahu majal Jaan Poska bareljeef koos Tartu rahu II peatiikiga eesti ja vene keeles.

Majal on ka infotahvel eesti, inglise ja vene keeles. Tartu rahu majas avati Tartu rahu tuba. Tartu Memento poolt

viimase kuue aasta jooksul korduvalt välja käidud ideed viis linnavalikogu heakskiidul ellu Tartu Linnavalitsus.

2. veebruaril 2010 toimus Vanemuise 35 juures tormiline kõnekoosolek. Meenutati 90 aasta möödumist Tartu rahulepingu sõlmimisest Eesti Vabariigi ja Vene SFNV vahel. Selles lepingus Venemaa tunnustab "Eesti rippumatust ja iseseisvust" ning töötab loobuda "igaveseks ajaks kõigist suveräänõigustest, mis olid Venemaal Eesti rahva ja maa kohta". Kõnekoosolekud, kus käsitletakse nii mineviku, oleviku kui tuleviku probleeme on toimunud takistamatult igal aastal 2. veebruaril alates 1989. aastast. Teatavasti 1988. aastal okupatsioonivõimud takistasid koosoleku läbiviimist.

26. veebruaril toimus Endiste Õpilasvabadusvõitlejate Liidu 16. kokkutulek

Enn Tarto andis kokkutulnutele üle õnnitlused Eesti Vabariigi 92. aastapäeval ning ütles oma kõnes muu hulgas järgmist: "... Kui poleks olnud sõjajärgset metsavendlust, õpilasvabadusvõitlejate tegevust, avalikku vastupanu koos Vene dissidentidega, leedulaste, lätlaste, ukrainlaste, juutide ja teiste rahvaste vastupanuliikujatega, kodanike pidevat omaalgatuslikku vastupanu, näiteks jõulude ja ülestõusmispühade tähistamist, siis me ei teaks, mis laulu oleks laulva revolutsiooni ajal lauldud. ... Lisaks jooksvatele ülesannetele on Eesti Memento Liidu juhatusel

kavas kaasa aidata Eesti Mälu Instituudi tööle hakkamisele. Me palume tungivalt, et Endiste Õpilasvabadusvõitlejate Liidu inimesed pöörduksid ajaloolase hr. Toomas Hiiu poole aadressil Tõnismägi 16, Eesti Mälu Instituut, Tallinn 10119. ... Punaokupantide ja nende käsilaste väga erinevad repressioonid aastatel 1944-1991 vajavad avalikustamist, analüüsimist ja hukkamõistmist. Inimsusevastased kuriteod on aegumatud. Võimalike konkreetsete kahtlusalustega peavad tegelema kohtud. ... Jõudu meile kõigile!"

Tartus tähistati 1919. aasta võitu Tähtvere väljadel

14. jaanuaril aetasid Tartu Linnavalitsuse, Kaitseväge Ühendatud Õpetasutuste ja Kaitseliidu ning Memento esindajad Vabadussõjas hukkunute mälestuseks pärgi Vabadussõja monumendile. Osalejad mälestasid ja leinasid kommunistiohvraid ning kõiki Eesti vabaduse eest langenuid.

"Me peame hakkama rohkem tähelepanu pöörama ka neile, kes on langenud taasiseseisvunud Eesti eest seistes," ütles mälestusürituse peakorraldaja Enn Tarto oma kõnes. Tema sõnul tuleb Vabadussõjas võidelnute mälestamise kõrval tõsisemalt suhtuda ka lähemas ajaloos Eesti vabaduse eest elu andnute meele pidamisse.

9. mai kui maapealse bolševistliku põrgu apoteoos

Henn Põlluaas

Eesti Demokraatlik-
Rahvuslike Jõudude
Koostöökoda

Kõne Vabadusvõitlejate Liidu II MS lõpu pidulikul tähistamisel Maarjamäel 8.mail 2010.

Lugupeetud hr. president, lugupeetud vabadusvõitlejad, lugupeetud sõbrad ja külalised!

Lubage mul õnnitleda Teid tänase päeva puhul. Täna 65 aastat tagasi lõppes II maailmasõda, vaikusid kahurid ja lõppesid lahingud Euroopas. See on äärmiselt oluline ja tähtis päev. Ometigi täidab see mind teatud kõhklustega, sest ma ei ole päris kindel, kas meie siin Eestis peaksime rõõmustama või hoopiski tundma kurbust.

Heitsin hommikul põgusa pilgu tänastele ajalehtedele. Ilmselt ei oska meediagi seisukohta võtta, sest sõja lõppemisest ja rahu saabumisest neis ei räägitud – küll oli aga juttu homset võidupühast. Teadagi kelle.

Miks ma kahtlen? Sest sõja lõppemine ei tähendanud meile ja poolele Euroopale sama, mida see tähendas Lääne-Euroopale või vene nõukogude impeeriumile. Meie jaoks tähendas sõja lõpp lootuste purunemist ja kommunistliku terrorirežiimi võitu. Tähendas poole Euroopa alistamist vene sõduri kirsasaapale, kolme Balti riigi okupeerimist, annekteerimist ja kadumist maailmakaardilt. Tähendas rõövimisi, uusi arreteerimisi, küüditamisi, piinamisi ja mahalaskmisi. Miljonite emade ja tütarde vägistamist kõigis alistatud maades. Surmakellade helinat Euroopa tsivilisatsioonile, mille eelpostiks me olime. Ma ütlen tsivilisatsioon seepärast, et kõik see, mis järgnes, oli maapealse bolševistliku põrgu apoteoos, millel ei olnud euroopaliku tsivilisatsiooniga midagi ühist.

On ülisuur vahe 8. kuupäeval,

mida meie tähistame, ja sellel, mida tähistatakse 9. kuupäeval. Terve Euroopa (v.a. Venemaa) tähistab 8. kuupäeval rahu saabumist, pommitamiste ja kuuliraha lõppu. Päeva, mil lõppes verevalamine, lahingud ja lugematute tsiviilisikute kannatused. See oli uue lootuse tähtsuse päev. Täna pühitseme seda päeva rahu ja tuleviku nimel. See on rõõmus päev.

Mida tähistatakse aga 9. mail? Hoopis midagi muud. Tähistatakse kõike seda ebainimlikku, koledat ja häbiväärset, millest ma juba rääkisin. Tähistatakse ja ülistatakse ühe sõjalustaja – Venemaa – võitu, vabade rahvaste ja riikide alistamist, nende ikestamist kommunistliku režiimi alla. Leitakse, et kümnete miljonite inimeste elu ja kannatused ei maksnud riigi laiendamise ja võidu kõrval midagi. See on verejanune neostalinistlik võidubakhanaal, kus ei tunta vähimatki kahetsust toimunu üle, ei hoolita grammivõrdki sooritatud kuritegudest ega ohvrite kannatustest. Kahjuks on enamik venelastest ennast kõige sellega samastanud ja näevad enda identiteedikandjana vene mundris vallutajat, mõrtsukat ja vägistajat, keda nad vabastajaks kutsuvad. Kuid nemad on juba pea sada aastat infoblokaadis ja totaalse ajupesuse tingimustes elanud. Tõeliselt hämmastama panev on hoopis see, et nii mõnegi maa (k.a. Eesti) riigipead on nõus enda ja oma rahva alandamise hinnaga seda häbiväärset mängu Moskva võiduparaadil kaasa mängima.

Mul on väga hea meel, et president Ilves on lõpuks ometi leidnud tee siia, meie vabadusvõitlejate juurde, tähistama koos nendega sõja lõppu. See on esimene kord. Loodan, et tänane päev saab märgilise tähtsuse, et tänasest päevast alates saavad mehed, kes võitlesid II maailmasõjas Eesti eest, lõpuks ometi ametliku tunnustuse, mida nad väärivad. Lõppkokkuvõttes pole tähtis, et nad võitlesid (paratamatuse sunnil) saksa mundris - nende võitlus oli ju õige. Eesti mehed ei võidelnud mitte Saksamaa ega natsiideoloogia eest. Selles pole vähimatki kahtlust. Nad võitlesid Eesti riigi ja rahva eest,

meie vabaduse ja iseseisvuse eest. Et me rahvana edasi kestma jääksime. Vabadusvõitlejad väärivad riigipoolset ametlikku tunnustamist ja Vabadus sõja sangaritega võrdseks kuulutamist. See on riigi kohus. Seda enam, et võitlusesse mindi meie rahvuslike ringkondade heakskiidul ja Eesti peaministri presidendi ülesannetes Jüri Uluotsa üleskutsel. Loodan sügavalt, et härra president võtab selle asja ajamise enda südameasjaks.

Elkõnelejad rääkisid noorte rahvuslikust kasvatuses. On iseenesest mõistetav, et kui me tahame, et meie iseseisvus kestma jääks, peab meie noorsugu olema patriootlik, tundma uhkust oma riigi ja rahva üle. Neil peavad olema aated ja eeskujud, keda austada, kelle poole alt üles vaadata. Selleks peab otse ja selgelt välja ütleva, kes on meie kangelased, keda me austame, kellest me lugu peame. Meie riigitegelased peavad selja sirgu ajama ja lõpetama häbeliku vaikimise lääne ja alandliku kõõgutamise ida suunas ning ütleva otse välja – eesti mehed võitlesid oma sõda, meie endi sõda. Eesti mehed võitlesid ida „vabadusetoajate“ vastu Eesti vabaduse nimel – ja me oleme uhked nende üle. Tingimusteta ja alati. Ainult rahvuslikke aateid ja eeskujusid omades saab noortest kasvatada tulevase isamaakaitsjaid ja patrioote, kes on vajadusel valmis Eesti eest võitlema. Ainult nii võib Eesti riik kestma jääda.

Lugupeetud vabadusvõitlejad, ilma teie võitluseta, mida täna tähistame, ilma ohvriteta, mida te tõite, ei oleks meil täna oma riiki, oma rahvast rääkimata. Me oleme teile sügavalt tänulikud. Eesti rahvas ei unusta oma kangelasi iialgi. Olge terved.

Kas järgmine monumendisõda peetakse Tartus?

Hiljaaegu edastas neljakordselt represseeritud vabadusvõitleja hr. Mart Niklus Mementole alltoodud läkituse rahvaküsitluse kohta. Kõigepealt aga paar sõna selle läkituse koostanud erakonnast.

1992 taasasutatud, end 1921 asutatud Põllumeeste Kogu õigusjärglaseks lugev erakond Põllumeeste Kogu muutis 2009 Suurkogul oma nime. Koduleheküljel (www.vabaduspartei.ee) esineb nimi mitmes variandis, pikemalt "Eesti Vabaduspartei – Põllumeeste Kogu", lühemalt "Eesti Vabaduspartei". Erakonna esimees on Rein Koch, juhatuse liikmed Hando Kruuv, Kalju Mätik, Mart Niklus, Tõnu Ojamaa, Evald Ojasild, Veiko Rämmel, Ants Seim, Andrus Suija ja Jüri Väidla. Erakonna peakorter asub Tartus, nii juhatuse kui lihtliikmeid on kogu Eestist (maikuu seisuga 1432-st liikmest on meedias enim tähelepanu pälvinud Tiit Madisson ja Risto Teinonen). 2003. ja 2007. aasta Riigikogu valimistel erakond ei kandideerinud, nüüd valmistatakse kandideerima, võimalik, et rahvuslaste ühisnimekirjas. Varasemad katsed liituda (nt IRL-ga) ei olnud tulemuslikud.

Erakonna esimeseks uue nime all toimuvaks avalikuks aktsiooniks on Tartus Raadi pargis oleva punamonumendi saatuse kohta käiva rahvaküsitluse korraldamine. Erakond kogub nii Interneti teel kui küsitluslehtedel allkirju kuuetele küsimusele:

Kas teha Raadi pargis väljakaevamised, et selgitada, kes on sinna tegelikult maetud?

Kas Raadi punamonument teiselada? Kui, siis kuhu? (Eesti Ajaloomuuseumi filiaali Maarjamäel, Sõjaväe kalmistule jne)

Kas asendada ajalooliselt võltsi tekstiga mälestustahvel uuega? Kui, siis millisega? ("Nõukogude okupatsiooni ohvritele" jne)

Kas paigaldada monumendi juurde neljas keeles (eesti, vene, inglise, saksa) selle olemust ja püstitamislugu selgitavad stendid?

Kas Punaarmee pooldajate 9. mai mälestusüritus Raadi pargis keelustada?

Kas püstitada Tiksoja metsas mõrvatutele mälestusmärk?

Küsitlusega kaasneb Raadi memoriaalansambli tausta selgitus:

"SA Mälestusfond Ristideta Hauad läbiviidud uurimuse tulemusel selgus tunnistajate ütluste põhjal, et Tiksoja metsas NKVD poolt mõrvatud inimeste laibad maeti hiljem ümber Tartu Raadi parki ühishauda. Osa viidi ka Ilmatsalu parki.

Neist enamik olid NKVD poolt pärast Teist maailmasõda mõrvatute pooleldi lagunenuid laibad, kuna sõja-aegsetest langenutest oli järel ainult muld ja kondid, mitte aga pooleldi lagunenuid laibad.

1950. ja 1951. aasta kaevamistel leiti Tiksoja metsast kahe saksa sõduri ja ühe tsiviilelaniku lähestikku paiknenud säilmed. Säilinud olid luustikud, saksa sõjaväe saapad ja mundrinööbid. Need paigutati ühte puukasti, mis oli ette nähtud korduvateks kasutamisteks inimjäätmete transpordiks, ja maeti Raadi ühishauda koos kastiga.

Ülejäänud inimjäätmel, mis kaevati välja värskest ühishauast, valati lihtsalt kastidest välja Raadi pargi ühishauda, teadmata, kes nad olid, kas nende seas oli ka sõdureid või olid ainult mõrvatud tsiviilelanikud.

Kõigepealt avati ja tühjendati ühishaud, kus laipu oli tervetena võimatu välja saada, kisuti isegi tüki kaupa

sõnnikukonksude ja vikladega. Töötati näokatetega. Töödejuhatajaks oli vene ohvitser, kelle käes oli ka mingi dokument. Ta ei pidanud rüvedusele ja haisule vastu, jõi enese purju ja lahkus. Ta ütles enne minekut: "Kõik on vaja välja kaevata". Tööle olid käsutatud talumehed. Ühishaud tehti tühjaks, kuid vene sõdurite kääpaid, mis olid lähistel, löödi labidaga laiali ja need puhkavad seal, kus nad esialgselt olid maetud. See toimus Tiksoja ühishaua ümbermatmisel ja on kirjutatud tunnistajate sõnade järgi.

Ühishauas olid tõenäoliselt need mehed, kelle pere küüditati 1949. aasta 25. märtsil. Meestele, keda kätte ei saadud, kuulutati varsti välja amnestia, kus mainiti, et nad saavad vabatahtlikult minna peredele järgi või neid viiakse omastele abiks. Kõik väljatulnud 40-70 meest viidi Vorbuse tee äärde metsa ja lasti maha. Kaitsekraav, mis oli laipu täis, jäeti kinni ajamata. Osaliselt tegi seda külarahvas. Meestel olid käed okastraadiga selja taha kinni väänatud. Mõrvatute laibad maeti seal saladuskatte all ümber. Ajaliselt ja lagunemistasme järgi võib otsustada, et tapmisajaks oli 1949. või 1950. aasta.

Hiliselmal, 2003. aasta väljakaevamisel külaelaniku poolt näidatud kaitsekraavides inimesi ei olnud.

Seega on Raadi parki maetud kaks saksa sõdurit, üks langenud eesti mees ja hulgaliselt NKVD poolt mõrvatud eesti kodanike säilmeid. Nii peitsid võimud veretöö jälgi.

Okupatsioonivõimud püstitasid 29. detsembril 1975 Raadi rahvusparki võltsitud poliitilise taustaga monumendi, hävitades sellega rahvusparki maine. Praegune monumendil olev pealiskiri on anastajate väljamõeldis, et õigustada oma inimvaenulikkust hävitustööd ja suruda järeltulijatele peale valeinformatsiooni. Raadi pargi monument on igakülgselt vale, kuna:

Eestis ei olnud Suurt isamaasõda.

Tartut on vabastanud ainult eestlaste okupantide valdusest läbi sajandite.

Päästmise asemel pommitati rudedeks suur osa Tartust ja tartlased ei ole selle eest tänulikud.

Park ei ole kalmistu ja hauad sinna ei kõlba. Park on avalik puhke- ja laste mängukoht, mitte negativismi sünnitamise või süvendamise koht."

Kurgja talu saatus

Kõigepealt pisut Kurgja-Linnutaja talu ajaloost. Meie ärkamisaja suurkuju Carl Robert Jakobsoni mitmekülgsesse tegevusse kuulus ka eesti rahva valgustamine talupidamise asjus, ta andis esimesena teaduslikke talupidamisjuhiseid, avaldas mitmeid õppe- ja käsi-raamatuid, oli Pärnu ja Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi president. Kurgjale 1874 talu ostes soovis ta luua "täieliku põlluharimise näitekooli". Samal aastal korraldas ta Vändras esimese künnivõistluse. Kurgja-Linnutaja taluhooned valmisid Jakobsoni enda projektide järgi ja on seetõttu ainulaadsed. 1875-1880 valmisid saun, mesipuude maja, vesiveski ja karjalaut, huvitava arhitektuuriga elumaja sai valmis alles pärast peremehe surma. Edasi pidasid talu tema lesk Julie Jakobson ning tütreid Linda, Elsa ja Ida. Uusi ehitusi enam ei rajatud, peeti loomi ja hariti põlde. Sissetulek saadi talusaaduste müügist ja veski rentimisest. Talu naispere pühendas end talu majandamisele, seega ei abiellunud ükski Jakobsoni lastest.

Kivimüüri ümbritsetud perekonnakalmistule püstitati 1927.a. kujurite J. Koorti ja F. Sannamehe loodud büstmonument.

Kõrval toodud kiri on talle Haridusministeeriumi arhiivifondis Riigiarhiivis. Paar päeva varem oli Linda Jakobson kirjutanud kirja professor H. Kruusile, toleaegsele peaministri asetäitjale. Lisaks kirjas toodule võetakse selles kokku ka Jakobsonide senised ettevõtmised kohalikes maareformi komiteedes, räägitakse kavatsusest minna isiklikult põllutöö rahvakomissari G. Abelsi juurde ja pöörduda ka J.Varese poole. Kirja lõpetab L. Jakobson: "Palun väga andeks, et Teied Teie suure töö juures tülitän, ja loodan, et Te mõistate, et seda ainult kõige suuremas hädas teen."

Kuid loodetud abi ei tulnud. Iseloomulik ajastule on palvete adressaatide suhtumine, mis põhines kas siis iseenese veendumustel või juba saadud kogemustel. H. Kruus kirjutab hariduse rahvakomissarile, et ajaloolasena toetab ta Kurgja talu edasikestmist "ajaloolise mälestusesemena", selle ühe võimalusena näeb ta aga sovhoosi moodustamist. Hariduse rahvakomissar N.Andresen kirjutab ka pikalt talu ajaloolisest väärtusest, samas palub põllutöö rahvakomissari kindlaks teha

"kuidas on lugu Jakobsoni tütarde poliitilise käitumisega, ja nimelt, kas on võimalik neile talu alles jätta..."

31. oktoobril 1940 vormistati talu tükeldamine. Jakobsoni tütardele jäi 30 ha, ülejäänust loodi kaks uusmaak kohta ja anti üks juurdelõige, 12 ha metsa riigistati. Iseloomulikult 1940.a. maareformile oli maade jagamine ebaõiglane senise omaniku suhtes: ära võeti paremad maad, alles jäetud maast ei piisanud talu 16-pealise tõukarja pidamiseks. 1942.a. veebruaris tagastati talu omanikele, kellele see jäi kaheks ja pooleks aastaks kuni nõukogude maareformi taaskeshtamiseni 1944.a. sügisel. Talu likvideeriti lõplikult 1948. a. ja sellest saigi "ajalooline mälestuse" – kiratsev kohalik väikemuuseum, mille paremad päevad

Kurgja talu veski
tulid tööpoolest alles selle liitmise järel Vändra sovhoosiga. Foto: Anneli Kenk

Memento uuendas Toompeal koostööleppeid erakondadega

25. mail arutati Stenbocki majas Reformierakonna ja Memento koostööleppe täiendamist. Leppele kirjutatakse alla juunikuus.

23. märtsil täiendasid IRL ja Memento koostöölepet aastateks 2010-2011.

Memento ja IRL vaheline rahvusliku koostöö lepe aastateks 2010-2011

Memento ja IRL tunnistavad senise lepingulise koostöö edukaks.

Märgime ära, et senises ühises tegevuses on:

püstitatud Vabadussõja võidusammas; muudetud represseeritute seadust viisil, mis tagab inimestele toetuse ilma kuldokumentide esitamata; välditud riigieelarve kulude vähendamisel represseeritute toetuse vähendamist; suurendatud Represseeritute Abistamise Fondi eraldist; seadustatud 23. august seadusliku mälestuspäevana; muudetud isikuandmete kaitse seadust, et ei oleks võimalik salastada andmeid, mis käsitlevad okupatsioonivõimude vastast võitlust või isikute tegevust kollaborantidena.

Järgnevate sammudena eelseisval Riigikogu koosseisu perioodil 2010–2011 lepidavad osapooled kokku järgnevas:

1. algatada Tallinnas kommunismiohvrite memoriaali rajamine Riigikogu otsusega;

2. toetada jätkuvalt Eesti Represseeritute Registri Büroo tegevust;

3. laiendada taastus- ja hooldusravi võimalusi represseeritutele ning pidades vajalikuks seadustada tulevikus taastus- ja hooldusravi toetus represseeritutele;

4. toetada lähiajaloo tutvustamist koolides erinevates regioonides ja keeltes;

5. edendada Eesti lähiajaloo uurimist ja selgitamist rahvusvahelisele üldsusele;

6. toetada vabadusvõitlejate ja represseeritute pansionaadi rajamist;

7. seada sihiks jõustada seadusemuudatus, mis vabastab represseerimise eest saadud pensionistaaži arvestuslikud aastad tulumaksust;

8. toetada Eesti Ema kuju püstitamist;

9. toetada võõrvõimu ohvrite nimedega mälestusmüüri rajamist Nõmmele ja Kuresaarde;

10. toetada Rahvusvahelise Kommunistikuritegude Uurimise Komisjoni moodustamise algatust sarnaselt Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule;

11. toetada Teises maailmasõjas Eesti riikliku iseseisvuse eest võidelnute tunnustamist Riigikogu otsusega.

12. toetada seadusemuudatuse algatamist, mille alusel mõistetakse juriidiliselt õigeks nn. mittepoliitiliste paragrahvide alusel süüdimõistetud ning tagakiusatud vastupanuliikumises osalejad;

13. toetada Valge Raamatu illustreerimist fotode ja graafikutega;

14. toetada vabadusvõitluse uurimist;

15. toetada rahvusvahelise kommunismikuritegude muuseumi asutamist;

16. toetada varade tagastamise või kompenseerimise otsuste langetamist 1 aasta jooksul;

17. toetada agressiooni definitsiooni määratlemist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu statuudis;

18. toetada inimsusevastaste kuritegude kohtuprotsesside materjalide publitseerimist;

19. toetada tegevuse jätkumist võimalike tsiviilõiguslike inimsusevastastest kuritegudest tulenevate kahjutasunõuete õiguslikuks põhistamiseks, kogumiseks ja esitamiseks;

20. toetada jätkuvalt ERAF-i tegevust;

21. viia läbi 1941. aasta küüditamise mälestamisüritused 70. tähtaastal 2011.

Märtsiküüditamise aastapäeval Türil

Türi Keslinna kalmistul toimunud mälestushetkel osalesid teiste seas ka Kaitseliidu Järva Maleva Noorkotkad ja Kodutütred. Kõnelesid Järvamaa Memento juhatuse esimees Lembit Leinjärv (vasakpoolsel pildil); EELK Järva praost Teet Hanschmidt, erakondade ja kaitseliidu esindajad ning Türi vallavanem Aivo Prüssel (parempoolsel pildil).

Fotod: Silvi Lukjanov

Tööpataljonlaste ühingu

August Kondoja

Tööpataljonlaste Ühingu
juhatuse esimees

Märtsiküüditamise aastapäeva eel kogunesid endised küüditatud ja teised represseeritud ning huvilised Vinni aleviku päevakeskusesse, et meenutada 1949. aasta 25. märtsi.

Kõigil oli sellest süngest päevast midagi alatiseks meelde jäänud, polnud ju peret, keda ennast või sugulasi-tuttavaid poleks küüditamine puudutanud. Tööpataljonlaste Ühingu juhatuse tõi kokkutulnutele vaatamiseks represseeritute meenutusi ja tegevust kajastava näituse ning esitas lühülevaate oma ühingu tööst. Ühingu liige, Siberis küüditatu peres sündinud Inge Arula tutvustas oma ema Siberi-aastate kirju, joonistusi ja fotosid, mille ta on koonandanud mahukaks koguks.

Küüditamise aastapäeval aetas Tööpataljonlaste Ühingu esindus mälestuseks lilled-küünlad kahel kogunemisel – Viru-Jaagupi kiriku aias represseeritute mälestuskompleksi juures ja Rakvere tammikus Okaskrooni juures. Viru-Jaagupi mälestuskompleksi juures seisid Kaitseliidu auvalve, kõnega esines ja palvuse pidas kohalik pastor Tarmo Linnas, sõna võtsid ja mälestuslilli aetasid Tööpataljonlaste Ühingu esindaja, Kaitseliidu Viru Maleva esindaja Arvo Lass ja Vinni valla kultuurinõunik Heili Pihlak.

Eesti Vabariigi 72. aastapäeva tähistamine Viru-Nigula kalmistul Vabadussõja mälestusmärgi juures.

Fotod: Tööpataljonlaste Ühingu fotokogust

Rakveres toimunud mälestustalituse korraldas Memento Rakvere ühing.

Iga aasta Eesti Vabariigi aastapäeval 24. veebruaril osaleb Tööpataljonlaste Ühingu esindus Vabadussõja mälestusmärgi juures korraldatavatel mälestusüritustel. Käesoleva aasta 24. veebruaril oli ühingu esindus Vinni vallas Viru-Jaagupi kalmistul asuva Vabadussõja mälestusmärgi juures. Kohal oli kaitseliidu auvalve, tööpataljonlaste esindaja süütas küünlad, pastor Tarmo Linnas avas mälestustalituse, kõne pidas ja lilled aetas Vinni vallavanem Toomas Väinaste, järgnesid lilled Kaitseliidu esindajalt Arvo Lassilt ning Kaitseliidult saluut langenute auks.

Tööpataljonlaste Ühingu juhatu-

sel on tihe koostöö Memento Rakvere Ühinguga, mille raames käiakse maakonna koolides esinemas. Tänavu jaanuarikuul käis Tööpataljonlaste Ühingu esindaja koos mementolastega Rakvere Põhikoolis ja tutvustas õpilastele ühingu tegevust.

Traditsiooniliselt korraldab Tööpataljonlaste Ühing igal aastal koos Vinni valla kultuuriasutuste ja Kaitseliidu Malevaga Kodukaitsepäeva, nii toimub see ka käesoleva aasta Võidupüha puhul, seekord 19. juunil, ning 23.06 korraldame mälestuskogunemise Vabadussõja mälestusmärgi juures. Ettevalmistused selleks ürituseks algasid juba märtsikuul kohaliku omaalgatuse programmi koostamise ja esitamisega.

Kallid küüditatud!

Saatsime alloleva kuulutuse Haridusministeeriumi kaudu ajalooõpetajatele. Oleme kooliõpilastelt küsinud ning paistab, et erinevate võistluste tulvas (neid osalemiskutseid laekub koolidele igasugustelt fondidelt jm palju) on meie üleskutse mõneski koolis suurema tähelepanuta jäänud. Niisiis tuleb meil endil asja heaks õlg alla panna. Siis saame just noortele mõeldud mälestusteraamatu välja anda. Ja – ei laps nii ruttu unusta, mis ise kokku pannud ta! – ütleb vanarahva tarkus.

Näidake kuulutust oma tutvuskonna kooliõpilastele ja olge lahked mälestuste jagamisel!

Kallid koolinoored!

Kutsume teid osalema Eesti Memento Liidu korraldatud mälestuste kogumise võistlusel, mille teema on:

“Küüditatute kooliolud”

Küllap on nii mõnelgi sugulaste-tuttavate hulgas inimesi, kes küüditatuna Venemaal koolis on käinud. Otsige nad üles ja pange nende mälestused kirja!

Meenutada võib nii üldisema vaatenurga alt – kas ja kuidas üldse koolis sai käia, milline oli koolitee, kuidas tuldi toime võõras keeles õppimisega, kuidas suhtuti eestlastesse, milline oli läbisaamine kaasõpilastega, millised olid võimalused edasiõppimiseks pärast kohustuslikku algkooli – kui ka üksikuid vahejuhtumeid koolielust: võiks ju arvata, et praeguseks on mees just kõige eredamad hetked.

Mälestuste pikkus ei ole piiratud, ent vähemalt 3000 tähemärki võiks siiski miinimum olla. Oleks tore, kui oleks lisatud mõni vana foto. Kindlasti tuleks kirja panna meenutaja nimi (ka tolleaegne nimi, kui see on vahepeal muutunud) ja koht, kus ta koolis käis, aga ka enda nimi ja kool, et oleks võimalik ühendust võtta.

Mälestused kavatsame avaldada raamatuna.

Tublimaid mälestuste kogujaid autasustakse aasta lõpus, mingil moel peame mees kõiki osavõtjaid.

Töid ootame aadressil rein.purje@memento.ee hiljemalt 1.oktoobriks 2010.

TOIMETAJA VEERG

REIN PURJE

Memento Teataja toimetaja

Head lugejad!

On hea meel, et saime selle aasta esimese lehenumbri teoks.

Täna kõik kaasautoreid ja kaasaitajaid.

Heameelt tegevat on tänavu veelgi. Põhieesmärgiks pean IRL, Reformierakonna ja Memento vaheliste koostöölepingute elluviimist. Kui vaatate leheküljele 13, näete küll üksnes üht koostöölepingut – teine ootab ratifitseerimist –, kuid selleski on palju, millele lausa kahe käega alla kirjutaks.

Varasematest aastatest tõhusamalt on represseeritute probleemidega tegeleva riikliku komisjoni tööd korraldanud vastav ametkond.

Üheks keerukamaks lahendamist nõudvaks küsimuseks on kriminaalkoodeksi järgi süüdi mõistetud, kuid tegelikult nõukogude võimu vastu välja astunud isikute rehabiliteerimine. Riigikohus lõpetas taotluste menetluse võtmise, kuid nende inimeste maine tuleks taastada. Otsime võimalusi mahukate kohtumaterjalide läbitöötamiseks. Oleks palve: kui lugejate hulgas leidub inimesi (või nende lähisugulasi), kelle üle mõisteti kohut sisuliselt nõukogudevastaste tegude eest, kuid kriminaalkoodeksi põhjal, ja neid pole rehabiliteeritud – andke endast Eesti Memento Liidule märku.

Rõõmustab Eesti Ema monumendi valmimine. Ei suuda me kunagi kogu oma tänu emade eluajal sõnadesse valada. Nüüd kõrgub see tänu kauni valge monumendina taeva poole. Olla suurem kui su saatus – see oli koos lastega küüditatud emade pärisosa. Ei ole emade elu ka kodumaal kerge olnud. Nüüd on koht, kus võime koos eesti emasid ülistada.

Ei saa siiski ka muremõteteta. Ikka ja jälle tekivad mõttetud vastuolud tegelikult ühtede ja samade asjade eest seisvate organisatsioonide ja inimeste vahel. Tasuks meenutada vanasõna: kui omad koerad purelevad, saavad külakoerad kondid.

Kuid – elame veel! Soovin kõigile õitsvat suve ja optimismi!

**JUUNIKÜÜDITAMISE
MÄLESTUSKONTSERT**
Me ei näinud teda enam kunagi!

LIINA SAARI · VOKAAL JA VAHETEKSTID
RAIVO TARUM · ZINK, BAROKKTROMPET JA VAHETEKSTID
TÖNU JÕESAAR · FIIDEL, VIOOLA DA GAMBA JA VAHETEKSTID
IMBI TARUM · KLAVESSIN JA VAHETEKSTID

L 12. JUUNI KELL 13 KAMBJA KIRIK
P 13. JUUNI KELL 12 JÕHVI MIHKLI KIRIK
P 13. JUUNI KELL 19 OKUPATSIOONIDE MUUSEUM, TALLINN
E 14. JUUNI KELL 19 EAÕ VELISE KIRIK
T 15. JUUNI KELL 19 TURI PÜHA MARTINI KIRIK

INFO: 51 04 881
TOETAJAD: EESTI KULTUURKAPITAL, HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU,
EV KULTUURIMINISTEERIUM, KOHALIKUD OMAVALITSUSED

KULTUURIMINISTEERIUM
EESTI KULTUURKAPITAL
HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU
EESTI MEMENTO LIIT

26. juunil kell 13.00 toimub Rõuge alevikus ürgse Ööbikuoru nõlval monumendi Eesti Ema pidulik avamine

Lisame monumendi idee autori ning täideviimist kuus aastat neli kuud ja 28 päeva juhtinud Hans Sissase soovitusel: "Kes soovib hiljem nautida jaanipäevajärgset lühikest Lõuna-Eesti suveööd, Rõuge looduse ilu, tunda selle hurma, nautida öös valgustatud Eesti Ema, võib võtta öömaja turismitaludes. Telk siiski kaasa!

Mida avamistseremoonial tehakse, jäägu üllatuseks. Märgin ära veel niipalju, et kõik tulijad on heasse ja sõbralikku seltskonda alati oodatud ja teretunud. Kogu info on kohapeal kättesaadav. Meeldiva kohtumiseni Rõuges!"

Kuni 26. juunini saate veel teha annetusi (Swedbank 221025673851 MONUMENT EESTI EMA; SEBPANK 10220035996014 MONUMENT EESTI EMA; helistades tel. 9005522 annetate 50 kr.; info 7864641) ja seega jäädvustada oma nime monumendile pühendatud raamatusse.

**Tallinnas toimub
Leinapäeva
mälestustseremoonia**

**14. juunil 2010
kell 12.00**

**Vabadussõja
võidusamba jalamil
Vabaduse väljakul**

**Pilistvere
Kivikangru
juures toimub**

21. augustil 2010

**repressioonide
ohvrite mälestus-
jumalateenistus
ja repressseeritute
traditsiooniline
kokkutulek.**

Julius Kuperjanovi Selts taasloodud

Tänavu möödub 72 aastat ajast, mil grupp endisi Kuperjanovi partisanide pataljoni ja hilisema samanimelise polgu ohvitseri eesotsas kolonelleitnant J. Soodlaga asutasid 23.12.1938 Kuperjanovi Partisanide Polgu Seltsi.

Kommunistliku terrori ajastul sündisid 23.12.1947 Tartus "Kuperjanovi pojad" ja Võrus "Salajane Kuperjanovi Organisatsioon", seejärel 1954 Tartus "Kuperjanovlased" ja Nõos "Kuperjanovlaste Salk", kelle liikmete tegevus lõppes Venemaa sunnitöölaagrites.

23.12.2009 taasasutati J. Kuperjanovi Seltsingu baasil samanimeline Selts, kelle liikmed on võtnud endale südameasjaks väärtustada eelnimetatud ajaloolised liikumised ning teadvustada J.Kuperjanovi suurt tähtsust Eesti ajaloos. Seltsi tegemistega saab tutvuda kodulehel www.kuperjanov.ee.

Julius Kuperjanovi Selts kutsub meid: "Tulge osalema Eesti ühe suurema kangelase mälestuse jäädvustamisel! Tulge ja aidake hoida Eestit sellisena, nagu Kuperjanov seda näha tahtis ning mille nimel ta hukkus! Tulge osa saama tõest!"

2010 ilmunud raamatuid

Sõja ja rahu vahel [Okupeeritud Eesti julgeolekupoliitiline olukord sõja alguseni. II kd] **Esimene punane aasta.** Peatoim. E. Tarvel, II kd toim. M. Maripuu. S-keskus. 798 lk.

Kõige taga oli hirm: kuidas Eesti oma ajaloost ilma jäi. Koostanud Sofi Oksanen ja Imbi Paju. Eesti Päevaleht. 579 lk.

Orlando Figes. **Sosistajad: eraelu Stalini Venemaal.** Inglise keelest tõlkinud A. Randmaa. Varrak. 797 lk.

Aili Jõgi, Ülo Jõgi. **Viie võimu all.** Tartu. 240 lk.

Mart Niklus. **Ma ei vaiki ikka veel.** Valimik artikleid, kõnesid, tõlkeid ja dokumente lähiminekust. Hereditas. 256 lk.

Laurence Rees. **Suletud uste taga: Teine maailmasõda: Stalin, natsid ja lää.** Inglise keelest tõlkinud M. Piirimaa. Tänapäev. 354 lk.

Mart Laar. **Saaremaa 1944. Eesti Laskurkorpuse kannatuste rada.** Varrak. 327 lk.

MEMORIA

Eesti Memento Liit mälestab

Kauaaegset Endiste Poliitvangide Viljandimaa Ühingu juhatuse esimeest ja Memento Viljandi Ühenduse juhatuse liiget

ARNOLD SULA
11.XI 1929 – 21.V 2010

Vabadusvõitlejate Tallinna Ühenduse esimeest

ANTS-EDUARD TEDER'it
13.XII.1925-11.V.2010

20 aastat tagasi

4.-5. aprillil 1990.a. tapeti Türi lähedal mineviku vastu huvi tundnud Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku praost Harald Meri ja Valve Klein.

26. augustil 1990.a. hukkusid Tallinnas Pirita teel kahtlastel asjaoludel vastupanuliikumise aktivistid Ilmar Palias, Alge Sülla ja Tiina Hallik.

Endel Palmiste 80

Endel Palmiste on Memento ühenduse asutajaliige, esimese volikogu liige ja aktiivne tegutseja algusest peale. Alates 1989. aastal Moskvas korraldatud näitusest on ta kunstnikuna osalenud ja ise korraldanud-kujundanud hulgaliselt mitmesuguseid näitusi ja stende poliitilistel teemadel, kajastades ühtlasi elavalt meie Memento liikumise ajalugu. Ta kuulus ka 1991. Norilski ekspeditsiooni meeskonda koos Leedu ja Läti saatusekaaslastega, kui püstitati ühiseid mälestusmärke hukatud ohvitseridele. Endel Palmiste valiti EÖRL Memento juhatuse esimeheks 1993. aastal ja ta juhtis Memento tööd kuni 2006. aastani, olles ühenduse kõige staažikam esimees.

Soovime jõudu ja tervist!

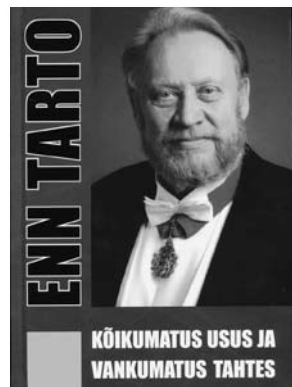
Memento Teataja õnnitleb
75. sünnipäeval
Memento lehe tegijat aastatel
1989-1996 ning kaasaaitajat ja
autorit aastast 2006
Ülo Ojatalu
Soovime tervist ja jaksu!

Õnnitleme mementolasi valminud raamatute puhul

Enn Tarto.
Kõikumatus usus ja
vankumatus tahtes

Selles paljude fotodega 354 lk. kogumikus on Enn Tarto olulisemad kõned ja artiklid ajavahemikust 1989-2008, lisaks DVD dokumentaal-filmiga Enn Tartost.

Uno Säästla.
Purtse Hiimäe Leinapargi sünni- ja kasvualude kroonika 1990 - 2010

Uno Säästla koostatud suu-reformaadilist 55-leheküljelist Puritse Hiimäe Kurjuse Ohvrite Leinapargi kroonikat ilmestavad rohked fotod ja dokumendid.

ÕNNITLEME!

**MEMENTO
HARJUMAA
ÜHENDUS**
75
Aino Kask
70

Väino Kivilo
65
Anne Kullamaa
Endla Reintam

**MEMENTO
RAKVERE ÜHING**
85
Kunilde Leppasaar
80

Leo Saluste
Maret Terav
75
Evi Käärt
Elina Liivaste
Ellu Tiimus
Juta Vikov
Rein Viljak
Hans Õunas
70
Aili Kärtner

**MEMENTO
TALLINNA ÜHENDUS**
85
Vilma Jõesalu
Avo Kõll
Ester Rank
Elve Sakkeus
Helge Tilga
80

Milvi Kivik-Tohver
Arno Pihlak
Mall Pool
Arvo Virkus
75
Silvi Karu
Mare Muuk
Vello Nurmis

Ülo Ojatalu
Reet Pikat
Elle Rüstern
Helge Zverkov
Mai Tammeaid
Uuno Tomasson

70
Anne Ellen
Viive Jasper
Jaak Leemet
Laine Priimägi
65
Helgi Tomson
55
Ene Järvik

**TÖÖPATALJONLASTE
ÜHING**
90
Paul Haidla
Edgar Hanson
Anna Kullman
Josif Mihkelson
Herbert Valner
85
Arkadi Jaanus
Jaanus Tasuja
80
Leida Kosjatsenko

**MEMENTO
VILJANDI ÜHENDUS**
90
Eva Ganitševa
Jaan Nõmmik
Eduard Veersalu
80
Märt Lond
Olaf Samarüütel
75
Maie Lond
65
Aime Aasamäe

Vabariigi 92. aastapäeva tähistamisest Viljandis

Vabariigi aastapäeva tähistamist on Viljandis juba aastaid alustatud sellest, et linna juhtivad tegelased panevad pärja represseeritute mälestuskivi juurde ja kindral Johan Laidoneri ratsamonumendi juurde. Osalevad mitmed organisatsioonid, sealhulgas Memento. Päevakohase sõnavõtuga esineb mõlemas kohas Jaani koguduse õpetaja Marko Tiitus. Seejärel sisenetakse Jaani kirikusse, kuhu tuuakse hulga-

selt lippe ja kus seekord esines meeskoor Sakala. Kirikust minnakse Posti tänavale Kohtumaja ette, kus on rivistunud Kaitseliit ja Naiskodukaitse esindajad. Linnapea Kalle Jents loeb ette manifesti eesti rahvale, nagu seda tehti 1918. aastal. Pärast seda siirduakse rongkäigus Riia maantee kalmistule, et panna pärjad Vabadussõjas langenute haudadele.

Ants Salum

Fotod: Eha Moosel

Leinapäev Läänemaal

1992. aasta emadepäeval pühitseti Haapsalu Toomkiriku ristimiskabelis Emaaltar, mille oli tellinud dr. Heino Noor oma Siberis hukatud ema mälestuseks. Altaril on laegas Siberi haudadelt toodud mullaga ja see on koht, kuhu Läänemaa Memento liikmed kogunevad ikka ja jälle, mälestamiseks vägivaldselt viiduid, hukatuid...

Nii ka tänavu. Mälestuspalvuse viis läbi pastor Urmas Rahuvarm, asetati küünlad sümboolsele hauale. Mementolaste meenutused jätkusid kohvilauas.

Osaliselt päeval Ristil ja täies mahus õhtul Haapsalu raudteejaamas mängiti etendust "Me läksime koidikul...", mille lavastas Marina Sillaste ja kus põhiraskust kandis SEE teatri näitlejad, kuid kaasatud oli ka Kaitseliit, Nais-

kodukaitse ja Kodutütred, Haapsalu Muusikakooli teatriklass, võimlemiskool Kirke, ansambel SASS ja koer Naks. Mööda linna sõitis vana veoauto inimestega ja etenduspaika jõudmiseks tuli läbi minna punaväelaste spaleerist, kes kostitasid inimesi repliikidega "hea, et ise tulite, ei pea teid mööda metsi taga ajama" ja muu säärasega. Etendus suutis puudutada kõikide hinge, suur tänu selle eest Marinale ja kõigile osavõtjatele ning pealtvaatajatele, sest ka nemad olid osalised selles loos.

Pärast etendust süüdati rööbastel küünlad, millest moodustus tuletee – "nagu kaugelt naasvad hingekesed", oli öeldud etenduses!

Fotod: Läänemaa Memento fotokogust

